

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Коровка О.А.

Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Анотація. В роботі розглянуто значимість та необхідність формування системи життєвих цінностей особистості та шляхи їх формування у сучасній системі освіти. Розуміння й використання у власній діяльності життєвих цінностей має загальнодержавне значення. Використання життєвих цінностей має велике значення у житті кожної окремої людини. Система цінностей є регулятором поведінки людини, визначає рівень відношення її до культурної спадщини всіх націй.

Ключові слова: аксіологія, моральність, цінності, гендерність.

Аннотация. Коровка О.А. Пути формирования ценностей в условиях модернизации образования. В работе рассмотрено значение и необходимость формирования системы жизненных ценностей личности и пути их формирования в современной системе образования. Понимание и использование в собственной деятельности жизненных ценностей имеет общегосударственное значение. Использование жизненных ценностей имеет большое значение в жизни каждого отдельного человека. Система ценностей является регулятором обращения человека, определяет уровень отношения ее к культурному наследию всех наций.

Ключевые слова: аксиология, мораль, нравственность, ценности, гендерность.

Annotation. Korovka E.A. Ways of forming vital values in the conditions of modernization of education. In-process considered value and necessity of forming of the system of vital values of personality and way of their forming in the modern system of education. The comprehension and use in own activity of zoetic worth has nation-wide value. Use of zoetic worth is of great importance in life of each separate person. The system of worth is a regulator of the manipulation of the person, determines a level of its attitude to a cultural heritage of all nations.

Keywords: aksiologya, moral, morality, values, gendernost.

Вступ.

Перед будь-якою державою, а, особливо, перед тією, що намагається розбудувати свою незалежність стоїть безліч різноманітних проблем: політичного, економічного, соціального характеру. Але є одне завдання без якого усі інші втрачають сенс, бо саме воно і є вирішальним фактором існування країни. І завдання це - виховання, духовно багаті особистості, гідного громадянина - патріота своєї держави, особистості, здатної до саморозвитку та самовдосконалення.

Практично у всіх законодавчих та нормативних документах (Закон про освіту, Національна доктрина розвитку освіти, Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти та ін.) саме виховання моральності визначається як одне з головних завдань освітнього процесу. Адже дати учневі запас знань і, навіть навчити його цей запас майстерно поповнювати та використовувати у власній життєдіяльності необхідно, але недостатньо. Слід обов'язково прищепити йому певні моральні цінності, спираючись на які, він зможе будувати власне життя з найбільшою користю як для себе, так і не завдаючи шкоди оточуючим. Зараз багато приділяється уваги пошуку нової моральної стратегії як у суспільних, державних структурах так і в родині, але моральні цінності свого значення набувають тоді, коли вони стають надбанням більшості, включаються в практичні відносини людей, проникають у їхню свідомість і почуття, стають частиною їхньої життєдіяльності. Тому формування ціннісних орієнтацій мусить бути невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу.

Щоб вирішити одну з основних проблем освіти - виховати людину моральну, творчу, здатну до побудови власної життєдіяльності й громадянина своєї країни, необхідно кардинально змінити підходи до формування моральності, ціннісних орієнтацій особистості, сформувати в ній потребу керуватися цими ціннісними орієнтаціями в реальному житті, на що і повинен бути спрямований весь виховний процес у сучасних закладах освіти.

Але практична реалізація його зазнає багато труднощів пов'язаних, по-перше, з відсутністю досконалої національної ідеї у нашій молодій державі і, як наслідок, відсутністю сталої системи цінностей, а по-друге, розмаїттям поглядів та розуміння сутності та функцій моралі.

Робота виконана за планом НДР Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Формулювання цілей роботи

Метою нашої статті є дослідження розвитку поглядів на виховання моральності підростаючого покоління, а *завданням* є визначення шляхів формування життєвих цінностей учнів в сучасному освітньому процесі.

Результативні досліджень.

Формування життєвих цінностей проблема, що постала на сьогодні, а існувала завжди в будь-якому суспільстві, навіть у первісному. Але, звичайно, самі цінності та їх градація змінюються в залежності від розвитку суспільства, від розвитку цивілізації. Думку про те, що формування ціннісних орієнтацій важливе завдання суспільства, підтверджує існування аксіології - філософського учення про структуру світу цінностей, їх місця в реальному житті, їх взаємозв'язку та взаємовпливу, зв'язку з навколишнім середовищем, культурою суспільством та особистістю [1].

Спираючись на головні положення аксіології можна стверджувати, що все існуюче у світі може стати об'єктом ціннісного відношення, тобто оцінюватися людиною як добро або зло, припустиме або неприпустиме,

істинне або неістинне. Сам термін "цінності" указує на особливе значення об'єктів, відносин або явищ дійсності як для суспільства, так і для людини.

Цінності - характеристика явищ реальності, щодо яких існує установка крайньої бажаності їхнього втілення [1].

Треба відзначити, що в аксіології існує дуже важливий принцип відносності, який стверджує те, що для однієї людини певні об'єкти можуть бути ціннісними значимими, а для іншої ті ж об'єкти будуть байдужими або навіть неприємним. Тому питання про "цінності взагалі" ставити можна лише дуже відносно. Якщо поглянути на історію, то на протязі багатьох століть (до XVIII в.) аксіологія оперувала навіть не християнськими, а церковними цінностями. І лише десь із кінця XIX - початку XX ст. відносність і суб'єктивність стали знову нормою філософського мислення, тому й питання про ціннісне відношення до світу має багато варіантів рішень.

Для нерелігійної свідомості сфера цінностей становить серйозну гуманітарну проблему. З огляду на той же принцип відносності треба визнати, що не існує єдиної "істинної" системи цінностей. Практично всі ціннісні системи мають право на існування, навіть антигуманні.

Педагогічне осмислення й практична реалізація цієї проблеми гальмуються неоднозначними, а іноді й діаметрально протилежними поглядами на природу, специфіку й роль моралі в суспільстві. Причому, основне протиріччя саме й полягає в тім, що є різні підходи до розуміння сутності й функцій моралі. Зараз так само не існує єдиного погляду на формування життєвих цінностей, на їхню роль і місце в нашій життєдіяльності.

У науковій літературі існує багато визначень поняття «моральність». Вона розглядається з різних аспектів: з філософської позиції, з світоглядної, з психологічної (Підласий І., Фіцула М., Титаренко А.). Але усі автори однак в тому, що моральність є основою, базовим компонентом духовного світу людини.

Моральність - реальний стан моральної свідомості, відносин, вчинків людей, тобто внутрішня ціннісна основа особистості, її культури що спрямовує людину на ствердження самоцінності особистості, усвідомлення нею зобов'язань перед іншими людьми, перед суспільством і перед природою [2].

Пріоритетом сучасної моралі є гуманістичні цінності. Причому, критеріями цих цінностей виступають не тільки уявлення про моральні цінності, а й практичні дії, мотиви, стимули, наміри людини. Особливого значення в моральній регуляції здобуває формування в особистості здатності самостійно визначити свою лінію поведінки без зовнішнього контролю, спираючись на такі категорії як совість, честь, почуття власної гідності й т.д.

Тому зараз погляди на моральне виховання потроху починають змінюватись й широкого поширення починає набувати, так звана, гуманістична етика [2]. У її рамках мораль розглядається як унікальний спосіб духовно-практичного освоєння світу людиною. У рамках такого підходу регулятивна функція моралі не є визначальною. Тут важлива більше світоглядна, ціннісно-орієнтовна функція, тому що моральна самореалізація особистості найбільше ефективно здійснюється завдяки активізації ціннісно-орієнтовного потенціалу.

Гуманістична етика розглядає людину в його тілесно-духовній цілісності, визначає, що «мета особистості - бути собою». Основи добропорядності закладені в самому характері цілісної особистості, а гуманістична етика визнає цінністю не норми й ідеали, а людину, її життя й унікальність. Але людина піднімається нагору, здобуває своє щастя лише у взаємодії з іншими людьми. Любов до іншої людини або до будь-якої іншої форми життя - це його власна сила, завдяки якій він поєднується з світом, і робить його по-справжньому своїм [3].

У механізмі ціннісної орієнтації акцент переноситься із суспільства на особистість. Підсилюється внутрішнє самовизначення людини, передбачається вибір у якому більш яскраво проявляється особистісна сутність людини, рівень його моральної культури

Гуманістична мораль передбачає законний, цивілізований шлях відстоювання своїх прав і а інтересів, без порушення миру й спокою в суспільстві. Лише вона забезпечує баланс між особистісним і суспільним благом, гармонізує процес людського спілкування, спираючись при цьому на принципи [4]:

- гуманізму - визнання людини, вищою цінністю, а її права - пріоритетом;
- індивідуалізму - стверджує, насамперед цінність, унікальність і неповторність кожного індивіда, стимулюючи в ньому прагнення до самоствердження й відповідальність за свої вчинки;
- колективізму - це й умова, і результат суспільної сутності особистості, що орієнтується на гармонізацію особистісних і суспільних інтересів;
- толерантності - прояв терпимості до інших людей, до їхніх поглядів, цінностей, поведінки, визнання продуктивної ролі індивідуалізму в його позитивному змісті;
- альтруїзму - проявляється в безкорисливій любові та турботі про благо інших людей.

Індивідуальна система ціннісних орієнтацій людини - найважливіша підсистема особистості. Вона створюється й закріплюється всім життєвим досвідом людини, всією сукупністю його переживань, що виростають із взаємодії з навколишнім світом.

Цінності належать не лише свідомості: у них багато інтуїтивного, підсвідомого. При розвиненій самосвідомості цінності можуть бути виражені явно, але все одно дуже орієнтовно.

Цінності бувають різного рівня:

- норма - насущні цінності, що становлять умови повсякденного існування особистості
- ідеал - конструкція з гаряче бажаних цінностей, імовірність здійснення яких невелика [1].

Значимість для людини системи життєвих цінностей обумовленатим, що

- по-перше, цінності виконують функцію перспективних стратегічних життєвих цілей і головних мотивів життєдіяльності. Але говорячи про взаємозв'язок життєвих цілей і цінностей треба відзначити, що це все-таки різні поняття: мета - усвідомлене передбачення результату, "те, заради чого", цінність же спонукає людину прагнути володіти чим-небудь тобто ставити перед собою певну мету;

- по-друге, життєві цінності визначають моральні підвалини й принципи поведіння, формують наступність поведінки;

- по-третє, забезпечують стійкість особистості, визначають напрямок її потреб і інтересів. Цілісність і стійкість особистості визначають її зрілість.

Одним з основних шляхів формування ціннісних орієнтацій школярів є вдосконалення змісту такої роботи. Вона повинна пронизувати усі ланки освітнього процесу і, в першу чергу, виховний процес, що є одним з найголовніших напрямків роботи школи й охоплює організацію усієї життєдіяльності дитини.

Уточнення й конкретизація змісту роботи по формуванню ціннісних орієнтацій повинна здійснюватися за двома напрямками:

- відповідно до морально-етичних установ суспільства

- відповідно до вікових особливостей і психічних форм їхнього засвоєння [4].

Треба відзначити, що вибір змісту й модель його реалізації повинні відбуватися на основі системно-діяльнісного підходу, враховуючи наступні принципи: доступності, концентричності, послідовності (наступності), гендерності [ ].

Що стосується змісту самих ціннісних орієнтацій, сучасного виховного процесу то нам здається, що найбільш вдало його визначив професор Дрогобицького педагогічного університету О. Вишневський. Він запропонував «кодекс цінностей» сучасного українського виховання, конкретизував їх зміст. Омелян Вишневський виокремлює п'ять головних груп життєвих цінностей [5].

I. Вічні або абсолютні цінності.

Вищі ціннісні категорії - це те, що дає можливість людині протистояти як зовнішньому світу, так і натиску його особистісних інтересів і схильностей. Іншими словами вищі цінності це те, що робить **індивіда особистістю** - автономною, розумною, самосвідомою Особистістю.

Коли говорять про градації вищих цінностей, то головною категорією ставлять категорію Добра. Воно є як би стрижневою етичною цінністю, вищим проявом моральності, власне кажучи мірилом людського життя.

Добро тісно пов'язане із зовнішніми ціннісними станами особистості - волею, любов'ю до людини, взаєморозумінням, самоактуалізацією. Добро проявляється в авансуванні довіри людині, наданні їй вільного вибору в усьому і насамперед в особистісному способі життя. Сутність добра характеризується толерантністю й діалогічною взаємодією з іншими, з різними культурами народами, світоглядними позиціями. Добро органічно взаємопов'язано з Любов'ю до людини, зі сприйняттям інших як вищої цінності, визнанням унікальності та неповторності їх мікросвіту.

Але дуже важливою характеристикою Добра є відповідальність за навколишній світ, здатність і готовність відповідати за все, що відбувається навколо, адже воно і проявляється в конкретних діях: у відповідальності за зроблене, визнанні своїх помилок, своєї провини, готовності й уміння брати на себе відповідальність. Нездатна до цього людина не може вважатися морально зрілою, гуманною особистістю.

Другою за значимістю категорією вищих цінностей є воля. Людині необхідно вчитись жити вільною, бути незалежною, уміти захищати своє право на вибір, свою особистісну позицію й волевиявлення, але разом з тим учитись відповідальності й організованості, поважати права на волю іншого, тому що воля - це не анархія і вседозволеність

Любов до людини - це одна з форм подолання відчуження між людьми, це вершина гуманного відношення до людини. Любов - це турбота про людину, уміння не принизити його жалістю, а підтримати його людську гідність повагою й розумінням. У школі закладають начатки таких відносин. Любов учителя до дітей, дитини до вчителя, учнів одного до іншого, їхнє взаєморозуміння й взаємоповага. Якщо саме такі відносини будуть домінувати в класі, то вони створюють умови для подолання життєвих і особистісних конфліктів, створюють морально-емоційний комфорт.

Учителеві не варто забувати ще про одну складову Любові - Справедливість, тому що без неї неможливо виховати людяність, завоювати довіру дітей.

Виходячи з гуманістичного світогляду ще однією головною цінністю є життя. Право людини на життя - святе право. Кожна дитина повинна розуміти, що замах на життя й здоров'я не тільки чуже, але й своє неприпустимо. Спроба самогубства - це теж злочин. Деякі школярі, втративши ідеал, втративши мету, залишившись в ізоляції йдуть на надзвичайні заходи - відхід з життя. Але коли важко, самотньо треба йти до людей, шукати в них допомогу, захисту, справедливості, а не робити непоправні кроки.

Треба відзначити, що вищі цінності актуальні завжди, вони стимулюють бажання вдосконалюватися, переборювати недоліки, створюють умови для самокритики, змушують працювати душу людини, тому що яких би вершин людина не досягла в неї немає підстав вважати себе абсолютно доброю, справедливою, люблячою, вільною та інше.

Головний критерій сформованості вищих життєвих цінностей - гуманне поведіння людини, ціннісне відношення до оточуючих

II. Основні громадянські та національні цінності.

Справжнє виховання – глибоко національне за сутністю, змістом і характером. Адже нація – це насамперед система різноманітних природних, психічних, та історично обумовлених ознак певної культурно історичної спільності людей [4]. Національне виховання – конкретна історичний вияв загальнолюдського гуманістичного та демократичного виховання, що забезпечує етнізацію дітей як необхідну складову їх соціалізації. Саме воно формує з дітей носіїв національної культури продовжувачів справ батьків та дідів. Діти повинні усвідомити головну моральну цінність – належність до своєї Батьківщини, до її минулого сьогоднішнього та майбутнього. А як наслідок цього розуміння – використання своїх громадянських прав, сумлінне виконання громадянських обов'язків, відповідальність за збереження духовного, матеріального, культурного надбання нашої держави.

III. Цінності сімейного життя.

Сім'я – головний чинник формування особистості, осередок, що забезпечує відчуття захищеності та емоційного комфорту. Саме тут закладаються основи майбутнього працівника, громадянина та сім'янина. Але саме у формуванні сім'янина виникає багато труднощів багато, що забуто з українських національних традицій сімейного виховання, його моральних цінностей сімейного виховання, його моральних цінностей; знецінюється такі важливі поняття як «подружня вірність», «жіночість», «дівоча честь», «батьківський обов'язок» та інші; великий відсоток сімей неповних або нерідних. Тому у учнів саме в стінах навчального закладу треба формувати культуру сімейних відносин, закладати підвалини творця та хранителя сімейних традицій, особистості, що потребує прагнути, створювати та зберігати сім'ю.

Актуальною проблемою, тісно пов'язаною із цією, є відношення до дітей як до вищої цінності. У школі ростуть майбутні батьки й матері, і установка на материнство, на батьківство, на виконання батьківських обов'язків дуже часто в них формується не в достатній мірі. Одружуючись, вони уникають виконання батьківських обов'язків, часто кидають дітей напризволяще, що само по собі не передбачає повноцінного позитивного розвитку людини.

IV. Цінності особистісного життя.

Це перед усім вміння людиною будувати власну життєдіяльність, мати розум, мудрість, здоровий глузд, збалансоване бажання задовольняти моральні та матеріальні потреби.

Що стосується шляхів формування життєвих цінностей, то можна сказати наступне.

Перший етап із чого потрібно починати формувати життєві цінності - культура спілкування. Низький рівень культури спілкування, нездатність розуміти один одного негативно впливають на самопочуття людей, негативно позначаються на їхніх успіхах, праці, навчанні, повсякденних життєвих ситуаціях. Це вимагає певних змін у позиції педагога з питань побудови різних форм спілкування з учнями.

Саме із цього починається формування духовного світу людини й дуже багато у формуванні етики спілкування залежить від особистості педагога, котрий повинен уміти будувати взаємовідносини з дітьми на основі діалогу, підходити до них з "оптимістичною гіпотезою", вірою в кращі якості дитини в її духовне вдосконалення.

Цей етап дуже важливий для молодших школярів. Діти цієї вікової категорії дуже сприйнятливі до морально-етичного впливу і особливо до норм поведінки, спілкування, мовного етикету, культурних звичок. Дуже часте самопочуття дитини його психо-емоційний стан замкнено на особистість учителя. А саме в дитинстві закладаються ті риси особистості, що будуть визначати її в майбутньому не тільки як суб'єкта спілкування, але й будуть сприяти виробленню адекватного відношення до світу й до самого себе, стануть основою ціннісно-орієнтовної діяльності. І саме від учителя, від його такту й майстерності залежать навички дитини в осмисленні й оцінюванні своїх і чужих дій, в усвідомленні дійсності, виробленні адекватної оцінки й самооцінки.

Педагогічний процес має винятково комунікативну природу. Потреба в спілкуванні існує завжди, але тільки доцільна організація спілкування може привести до позитивного її розвитку, сприяти виробленню імунітету до асоціального поведінки в майбутньому.

Основні принципи побудови педагогічного спілкування [3]:

- принцип гуманізму - вміння знайти в людині гідне позитивне похвальне та індивідуальне й неповторне, що робить його особистістю;

- індивідуально-гуманний принцип – бачення в кожному особистості, опора на емоційну сферу, розвиток гуманістичних почуттів, культивування діалогічних форм спілкування поєднання вимогливості й поваги до учнів;

- принцип плюралізму - вміння позитивно ставитися до думок інших і їхнього світогляду, життєвої позиції, не ображати й не принижувати їхнього достоїнства.

У наше бурхливий, нестабільний час, коли стрімко росте кількість контактів часто знижується якість спілкування знижується моральна чуйність, зникає довіра, що приводить до дефіциту почуттів і співпереживань. Наслідками цього може бути різкий сплеск агресивності або поглиблення самотності, конфліктності.

У мови успішного педагогічного спілкування [4]:

- оволодіння дітьми знаннями про добро й зло, нормами гуманістичної моралі, гуманістичних звичок;
- установлення гуманістичного стилю спілкування;
- створення різних педагогічних ситуацій морального вибору, авансової довіри, гарантованого успіху;
- надання різноманітних можливостей для самореалізації.

Другим шляхом формування ціннісних орієнтацій є самоствердження особистості. Учні середньої школи починають здобувати власний морально-ціннісний життєвий досвід, вони вже піднімаються до рівня узагальнень і починають мислити досить широкими моральними поняттями. У них починають виокремлюватись життєве розуміння добра й орієнтація на нього під час яких-небудь подій, що відбуваються. Але іноді абсолютизовані високі реальності, краса морально-ціннісних положень відкидається в реальному житті як занадто великий масштаб для керівництва їм у дріб'язках повсякденних. Це пов'язано з тим що дитина звикла бачити мале у великому, а побачити й усвідомити зворотне - велике в малому - дуже складно: для цього необхідний високий рівень культури глибоке розуміння ситуації, її серйозний аналіз у якому велика роль педагога.

Однією з базових характеристик морального здоров'я дитини в цей період є оптимістичне відношення дітей до життя. Оптимізм завжди залишає можливість наблизити дійсність до ідеалів добра, а тому формує впевненість у кращому майбутньому, у здатність людини до морального вдосконалення. Оптимізм - це спосіб практичної орієнтації людини, що розкріпачує й звільняє його діяльнісні творчі сили. На протигагу оптимізму песимізм відображає невір'я в можливість кращих змін, формує уявлення про непереможеність сил зла, у їхнє вічне панування. Майбутнє, у такому випадку, виглядає досить похмурим і, відповідно, позитивні ціннісні орієнтації такими, що приносять лише страждання й неминучу поразку при намаганні зробити добру справу.

У сучасних умовах трансформації суспільства, безпосередня взаємодія дитини із суспільством, з навколишньою дійсністю приносить багато негативізму, що іноді більш переконливо, ніж світлі перспективи. Саме в цей період може закріпитися певний моральний негативізм, що веде до песимістичного настрою і стверджує принцип - «як ви нам, так і ми вам». Дуже велика відповідальність при цьому покладається на вчителя, який повинен уберегти, наскільки можливо, душі учнів від руйнівного впливу негативного морального досвіду, відсунути завісу негативних вражень і піднести підбадьорюючі прояви людської турботи, моральної стійкості, подолання невіри та розчарування. У спілкуванні з педагогом дитина повинна одержати необхідні йому "вітаміни" морально-ціннісних орієнтацій, зміцнитися в позитивізмі. Але для цього вчителю необхідно піднятися над власними життєвими неприємностями, сумнівами й втмою заради того, щоб показати учневі шлях "наверх", знайти опору, щоб не піддатися спокусі виправдати "темні плями".

Тому найважливішою складовою формування ціннісних орієнтацій є позитивний моральний досвід, подолання негативних тенденцій у відношенні до реального функціонування моральних норм, а шлях його придбання лежить через духовно багату, відкриту дітям особистість педагога.

І, нарешті, останній напрямок. Внутрішнє "Я" визначає не тільки позицію людини, його думки й відношення до чого-небудь, але і його буття, його вчинки й соціальну активність, визначає все конструювання індивідуальної стратегії життя, що базується на засвоєних особистістю ціннісних відносинах.

Треба відзначити, що внутрішній потенціал особистості визначає не тільки перспективи її реалізації на практиці, але й тенденцію до саморозвитку, вказує на внутрішні механізми, можливості й тенденції.

Найбільш складним періодом такого становлення є підлітковий етап. У цей період відбувається активізація внутрішніх резервів, зовнішні вимоги й норми починають переходити у внутрішню саморегуляцію, починається формування життєвих перспектив. Але психологічна та соціальна незрілість підлітка зумовлює необхідність у наданні йому кваліфікованої допомоги у виборі адекватних особистісному зростанню орієнтирів самореалізації, що сприяли б ствердженню почуття дорослості, розумінню особистісної унікальності і неповторності ставленню до себе як суб'єкта діяльності.

Педагогові для визначення найбільш оптимального, правильного змісту та шляхів формування життєвих цінностей обов'язково треба знати [6]:

- рейтинг життєвих цінностей;
- особливості їхнього формування у дітей даної вікової категорії;
- відношення до цих цінностей даних конкретних учнів, а саме: яке життєве кредо цих дітей; які цінності є для них головними; розвиток їхньої свідомості та рівня сформованості життєвих цінностей.

Формування системи життєвих цінностей дитини довготривала та копітка робота, плануючи здійснюючи яку педагогу необхідно враховувати такі особливості (за О. Сухомлинскою):

- свідомість учня не може одночасно обробити значний масив нової інформації, тому нові цінності потрібно подавати послідовно невеликими порціями;
- у процесі вдосконалення ціннісних орієнтацій особистості необхідно передбачати регулярну переоцінку цінностей, витиснення одних іншими - більш високими;
- важливо забезпечити для кожної дитини вироблення власної ієрархії цінностей, що залежить від особистісних якостей, його інтересів і потреб, а також того середовища, що включає сімейні цінності й цінності найближчого оточення
- засвоєння цінностей, усвідомлення їхньої сутності необхідно забезпечувати одночасно на двох рівнях: інтелектуальному й емоційному;
- ефективне формування системи індивідуальних цінностей відбувається в умовах вибору людиною цінностей з різних альтернатив, бо саме в цьому випадку вибір відбувається в силу власного волевиявлення

Висновки.

Таким чином, оглянувши огляд сучасну наукову та методичну літературну з проблеми формування системи життєвих цінностей учнів ми дійшли висновку:

- розуміння й використання у власній діяльності життєвих цінностей має загальнодержавне значення, бо це і умова конструктивного рішення загальних проблем світової цивілізації, і збереження екологічно чистого середовища і рішення міжнародних і релігійних конфліктів

- використання життєвих цінностей має також велике значення у житті кожної окремої людини, бо саме система цінностей є регулятором поведінки людини, визначає рівень відношення її до культурної спадщини всіх націй її народів, усуває напруження у відносинах між людьми, розкриває можливості людини, стимулює її милосердя та добродійність

- всі визначені у статті поняття відносяться до сфери вищих етичних цінностей саме вони стимулюють розвиток як суспільної, так і особистісної моральності. Але щоб вони стали регулятором людських відносин, брали активну участь у соціальному житті вони повинні стати надбанням більшості, проникнути у свідомість і почуття, увійти в практичні взаємини людей.

- категорії добра, обов'язку, совісті, справедливості, достоїнства, щастя, любові відносяться більше до особистісних моральних цінностей, але в сучасних умовах вони відбивають нові явища нашого життя, вимагають нового переосмислення. Мова йде про новий стан свідомості, гуманістичної свідомості, здатного на новому якісному рівні осмислити дійсність, знайти нові ресурси виживання й розвитку.

- у виховній системі навчального закладу необхідно головний акцент роботи саме на формування ціннісних орієнтацій дітей, враховуючи їх вікові та індивідуальні особливості, бо без пробудження совісті, обов'язку, відповідальності, доброти й людяності, без поліпшення клімату людських взаємин в суспільстві навряд чи можна розраховувати на позитивні зміни в нашому суспільстві.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем формування життєвих цінностей в умовах модернізації освіти.

Література

1. Гусинський Э. Н., Турганникова Ю.И. Введение в философию образования. – М., 2000. 28 с.
2. Виховання моральності підростаючого покоління науково-методичний посібник / К.І. Чорна та інш. – К: Богдана, 2005. – 288с.
3. Ткачова Н.О. Ціннісні парадигми освіти. – Харків: «Основа», 2005. – 128с.
4. Шабельников В.К. Психологія духовності – М: смысл., 2003. – 250с.
5. Сорока Г.І. Сучасні виховні системи та технології – Харків: Основа, 2003. – 117с.
6. Щербань П. Українська національна ідея та сучасні проблеми виховання учнів та молоді // Вища освіта, 2005. - №4. – С7-12.
7. Сухомлинська О.В. Сучасні цінності у вихованні // Шлях освіти. – 1996. - №1. – С 17-28.

Надійшла до редакції 08.10.2008р.